XALQARO XORIJIY TAJRIBALAR ASOSIDA OTM TALABALARNING KREATIV KOMPETENSIYALARINI RAQAMLI-FORSAYT TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA RIVOJLANTIRISH METODIKASI

Muminov Komiljon Axmatjonovich
Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv va texnologiyalar universiteti
"Sun'iy intellekt va raqamli texnologiyalar" kafedrasi, PhD, v.b.dotsent
muminov.komiljon001@gmail.com
https://orcid.org/0009-0007-8537-5002

Boxodirova Mubinabonu Botir qizi
TIFT, Buxgalteriya hisobi yo'nalish talabasi
DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.23527087

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola OTMning bakalavr ta'lim yo'nalishida tahsil olayotgan talabalari hamda pedagogik oliy ta'lim professor o'qituvchilari, uchun mo'ljallangan. Talabalarning kreativ kompetensiyalarini Forsayt texnologiyalari asosida metodik takomillashtirishda ta'limning innovatsion tashkiliy-didaktik shakllarini qo'llashning pedagogik shart-sharoitlari va sifat ko'rsatgichlari, axborot-didaktik ta'minoti tavsiflangan. Talabalarning kreativ kompetensiyalarini Forsayt texnologiyalar asosida takomillashtirish metodikasi, innovatsion yondashuv asosida yoritilgan.

Kalit sozlar: Tibbiyot talabalari, kreativ kompetensiya, forsayt texnologiyalari, xalqaro tajriba, ta'lim jarayoni.

АННОТАЦИЯ

Данная статья предназначена для студентов бакалавриата вуза и преподавателей высшего педагогического образования. Описаны педагогические условия и качественные показатели использования инновационных организационно-дидактических форм обучения в методическом совершенствовании творческих компетенций обучающихся на основе технологий предвидения, информационно-дидактического обеспечения. Освещен метод совершенствования творческих компетенций студентов на основе технологий Форсайт, инновационный подход.

Ключевые слова: Студенты медицинских вузов, креативная компетенция, форсайт-технологии, международный опыт, образовательный процесс.

ANNOTATION

This article is intended for undergraduate students of the Higher Educational Institution and professors of higher pedagogical education. Pedagogical conditions and quality indicators of using innovative organizational and didactic forms of education in the methodical improvement of students' creative competencies based on foresight technologies, information and didactic support are described. The method of improvement of students' creative competences based on Forsayt technologies, innovative approach is covered.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Keywords: Medical students, creative competence, foresight technologies, international experience, educational process

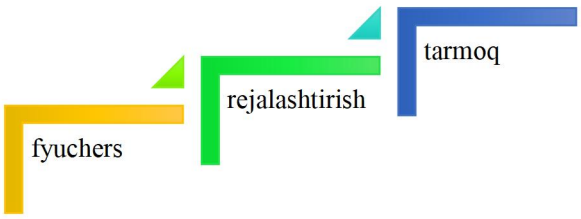
Jahonda forsayt texnologiyalar asosida takomillashtirish va mustaqil kasbiy rivojlanishning yangicha shakllarini o‘zlashtirish ita’lim, fan va innovatsiyaqbolli yo‘nalishlar sifatida ta’kidlanadi. Jumladan, 2030-yilgacha qabul qilingan umumjahon ta’lim Konsepsiyasida “Butun hayot davomida sifatli ta’lim olishga imkoniyat yaratish” g‘oyasi mutaxassislarni uzluksiz malakasini oshirish va ijodiy yaratuvchanlik tafakkurini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilgan. Xususan, Finlyandiya: Finlyandiya o‘zining forsaytlash va strategik rejalashtirish markazlari bilan mashhur. Masalan, Finlyandiya Innovatsion Fond kompaniyasi (Sitra) iqtisodiyot va jamiyat rivojlanishining turli stsenariylari asosida uzoq muddatli forsaytlash ishlarini olib boradi. Germaniyada bir nechta forsaytt markazlari mavjud, masalan, Federal tadqiqot va ta’lim vazirligi (BMBF) tadqiqot va ta’lim sohasida forsaytlash, trend tahlili va ishlab chiqishda faol. Buyuk Britaniyadagi Texnologiya Inta’lim, fan va innovatsiyatuti (British Technology Strategy Board) forsaytlash va innovatsiyalar markazini ishga tushirdi. Markaz texnologik tendentsiyalarni forsaytlash va iqtisodiyotning turli tarmoqlarini rivojlantirish strategiyalarini ishlab chiqish bilan shug‘ullanadi. AQShda turli hukumat va sanoat forsayt markazlari mavjud. Milliy razvedka kengashi (Milliy razvedka kengashi) jahon siyosati rivojlanishining turli stsenariylari asosida global tendentsiyalarni forsayt qiladi. IBM va Microsoft kabi yirik kompaniyalar ham kelajakdagi texnologiya tadqiqotlari va ishlanmalarini rejalashtirish uchun o‘zlarining forsayt markazlariga ega. Singapurdagi Singularity universiteti texnologik innovatsiyalar sohasida forsayt va tadqiqotlar bilan shug‘ullanadi.

Respublikamizda rivojlanayotgan uzluksiz ta’lim tizimida ijtimoiy talablarga mos rivojlanayotgan oliy ta’lim tizimi o‘zining alohida o‘rniga ega. Bu borada yuzaga kelayotgan muammolarning yechimini topishda, avvalo ta’lim jarayonlariga zamonaviy texnologiyalarni joriy qilishda zaruriy axborot infratuzilmasini yaratish talab etiladi. Oliy ta’limda ta’lim tizimini rivojlanishining nazariy-metodologik masalalari hamda ta’limda axborot muhitini yaratish muammolari yurtimiz olimlaridan R.X.Djurayev, H.F.Rashidov, Sh.E.Qurbonov, N.A.Muslimov, U.I.Inoyatov, Sh.S.Sharipov, U.Sh.Begimqulov, E.A.Seytxalilov, M.A.Yuldashev va boshqalar tomonidan tadqiq etilgan.

Oliy ta’limda forsayt texnologiyalaridan foydalanishning nazariyasi va amaliyoti masalalari, didaktik va metodik asoslari, ita’lim, fan va innovatsiyaqbollari bilan bog‘liq tadqiqotlar 0000 va boshqalarning ishlarida yoritib berilgan. Ta’lim muassasalarining axborot-ta’lim muhitini tashkil etish hamda ta’limda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish bo‘yicha tadqiqotlar A.A.Abduqodirov, N.I.Taylaqov, U.Sh.Begimqulov, J.A.Xamidov, O.X.To‘raqulov tomonidan amalga oshirilgan.

Xorijiy mamlakatlarda oliy ta’limda masofaviy malaka oshiriga axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish bo‘yicha tadqiqotlar I.R.Agamirzyan, Alekseyeva A. D., T.V. Konyuxova, A.D., Alekseyev, T.V. Yejoval, B.C.Ефимов, A.B Лаптева, B.Л.Иноземцев tomonidan olib borilgan. Talabalarning kreativ kompetensiyalarini forsayt texnologiyalar asosida takomillashtirish darajalarini baholash vositalari hamda masofaviy ta’limning axborot-ta’lim muhiti ishtirokchilarining bilimlarini kompleks baholash mexanizmlari differensial-integral, induktiv va deduktiv metodlar asosida takomillashtirilgan. Forsight, fyuchers tadqiqoti yoki strategik rejalashtirish bilan bir xil emas. U uchta komponentni birlashtirgan bir qator yondashuvlarni o'z ichiga oladi, ularni quyidagicha qayta ko'rib chiqish mumkin:

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

1-rasm. Forsaytning komponentlari

- fyuchers (prognozlash, istiqbolli fikrlash, istiqbollar);
- rejalashtirish (strategik tahlil, ustuvorlikni belgilash) va
- tarmoq (ishtirok, dialogik) vositalari va yo'nalishlari.

Petit va Brunetlarning ilmiy tadqiqotlariga ko'ra hozirgi vaqtda kelajak (Petit va Brunetda keltirilgan, 2017). tahlillari odatda guruhlarning o'zaro ta'sirining mavjudligi yoki yo'qligi bilan hisoblangan hamkorlikdagi razvedka mahsulotidr (González va Váttimo, 2012). Shuningdek, u turli xil sifatli, miqdoriy yoki aralash usullarda o'rganiladi, qayta ishlanadi va tahlil qilinadi.

Oldingi ma'lumotlarni hisobga olgan holda, tizimning evolyutsiyasi, ularning mumkin bo'lgan uzilishlari, tendentsiyalari va kutishlariga nisbatan ierarxiya va aks ettirish bilan elementlarni ajratish mumkin. 1990-yillarda strategik bashorat frantsuz olimi Mishel Godet tomonidan joylashtirilgan va Lotin Amerikasida keng tarqalgan. Shunday qilib, Lotin Amerikasida bir qator istiqbolli tadqiqotlar mavjud (Aceituno, 2015). Biroq, ularning ta'siri bo'yicha tadqiqotlar kam: ulardan biri, masalan, Kolumbiya Texnologiyasi Foresight dasturining texnik bahosi edi (Popper, Georghiou, Keenan, and Miles, 2010), u quyidagilarga qaratilgan.

1) prognozlash jarayonining samaradorligi (masalan, metodologiya, ekspertlar ishtiroki, tashkiliy tuzilma, boshqaruv tartib-qoidalari, moliyaviy hissa) ;

2) prognoz natijalarining samaradorligi va bashorat qilish mashqlari (masalan: mahsulot va xizmatlar, moddiy va nomoddiy obyektlar

Shuff va Gonsaleslar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda bashoratli tadqiqotlar va davlat siyosatini ishlab chiqish tartib-qoidalari o'rtasidagi munosabatni o'z ichiga oladi. Bu holat bir vaqtning prognoz guruhlari, qaror qabul qilish guruhlari o'rtasidagi ziddiyatlarni va ish munosabatlari amalga oshiriladigan norasmiy kanallar, an'anaviy ilmiy ish yoki oddiy fanni tashkil etish va jalb qilingan intizom sohalari bilan bog'liq zaif tomonlarni aniqlagan.

Finlyandiya: Finlyandiya o'zining forsaytlash va strategik rejalashtirish markazlari bilan mashhur. Masalan, Finlyandiya Innovatsion Fond kompaniyasi (Sitra) iqtisodiyot va jamiyat rivojlanishining turli stsenariylari asosida uzoq muddatli forsaytlash ishlarini olib boradi.

Germaniya: Germaniyada bir nechta foresight markazlari mavjud, masalan, Federal tadqiqot va ta'lim vazirligi (BMBF) tadqiqot va ta'lim sohasida forsaytlash, trend tahlili va ishlab chiqishda faol.

Buyuk Britaniya: Buyuk Britaniyadagi Sankt-Peterburg Texnologiya Inta'lim, fan va innovatsiyatuti (British Technology Strategy Board) forsaytlash va innovatsiyalar markazini ishga tushirdi. Markaz texnologik tendentsiyalarni forsaytlash va iqtisodiyotning turli tarmoqlarini rivojlantirish strategiyalarini ishlab chiqish bilan shug'ullanadi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

AQSH: Shuningdek, AQShda turli hukumat va sanoat forsayt markazlari mavjud. Milliy razvedka kengashi (Milliy razvedka kengashi) jahon siyosati rivojlanishining turli stsenariylari asosida global tendentsiyalarni forsayt qiladi. IBM va Microsoft kabi yirik kompaniyalar ham kelajakdagi texnologiya tadqiqotlari va ishlanmalarini rejalashtirish uchun o'zlarining forsayt markazlariga ega.

Singapur: Singapurdagi Singularity universiteti texnologik innovatsiyalar sohasida forsayt va tadqiqotlar bilan shug'ullanadi.

Forsayt - mazkur atama ingliz tilida (foresight -"kelajakka nazar" ma'nosini anglatadi. U innovatsiyani ilgari surish, strategik baxolashni faollashtirish va ilmiy-tadkikot ishlari buyicha uzok kelajakka muljallangan foaliyatni nazarda tutadi.

Forsayt – fan, texnologiya, iqtisodiyot va jamiyatning uzoq muddatli ita'lim, fan va innovatsiyaqbolini tizimli baholash asosida yuqori darajada ijtimoiy-iqtisodiy foyda keltirishga qaratilgan yangi texnologiyalar va tadqiqotlarning strategik yo'nalishlarini aniqlashga qaratilgan texnologiyadir.

Raximova Dilrabo Oktyabrovna "Bo'lajak menejerlarda forsayt kompetentlikni rivojlantirishda "Forsayt metodlari" dan foydalanishning zaruriyati" xahiqa o'z fikrlarini bildirar ekan " Forsayt (foresight) va uni amalga oshirish "Forsayting (foresighting)" keng ma'noda ekspertli bashoratlash texnologiyasining konsepsiyasi va amaliyotidir. Hozirgi kunda forsayt faoliyatning turli sohalarida turli darajada qo'llanilmoqda", deyb yozadi.

Ta'lim tizimining kelajakdagi roli va ularning o'zini va boshqalarni tubdan o'zgartirish qobiliyati noaniqligicha qolmoqda. Agar bugungi talabalar hamkorlik qilish va dunyodagi iqtisodiy, ekologik, sog'liqni saqlash, ijtimoiy va siyosiy muammolarni hal qilish uchun etarli darajada tayyor bo'lmasa, barcha mamlakatlar oqibatlarga duch keladi. Har bir xalq yigirma birinchi asr ta'lim tizimini qanday qilib eng yaxshi tarzda joriy etish bo'yicha global tajriba jamg'armasiga hissa qo'shishi mumkin .

Asosiy savol:

1.Kelajakda ta'limda qanday moslashuvlarni kutish mumkin? Moslashuvlarni rejalashtirish fyuchers tadqiqotlari orqali amalga oshiriladi.

2. Kelajak tizimlari.

Foresight nima?

Amaliyot sifatida qaraladigan prognoz ko'pincha siyosat va qaror qabul qilishni yaxshilashga urinishlar bilan bog'liq. Miles va boshqalar kabi. (2008) da'vo qilishicha, "So'nggi yillarda "forsight" atamasi qaror qabul qilishni takomillashtirishga qaratilgan bir qator yondashuvlarni tavsiflash uchun keng qo'llanila boshlandi. Ushbu atama nazarda tutilganidek, bu yondashuvlar paydo bo'ladigan imkoniyatlar va muammolar, tendentsiyalar va tendentsiyalardagi tanaffuslar va boshqalar haqida o'ylashni o'z ichiga oladi. Ko'rinib turibdiki, g'oyalarni shakllantirish va o'zgacha fikrlashni o'z ichiga olgan ijodkorlik paydo bo'ladigan imkoniyatlar va muammolarni aniqlashning zaruriy shartidir

Muvaffaqiyatli bashorat faoliyati uchun chiziqli, mantiqiy va analitik fikrlash bilan birga xayoliy ijodiy (va shuning uchun "chiziqli bo'lmagan" va ba'zida "noratsional") fikrlash talab etiladi. Tez-tez keltiriladigan ta'rifda aytilishicha, "Forsight - bu tizimli, ishtirokchi, kelajakdagi razvedka ma'lumotlarini yig'ish va hozirgi qarorlar va birgalikdagi harakatlarni safarbar qilishga qaratilgan o'rta va uzoq muddatli ko'rishni shakllantirish jarayoni. Ushbu ta'rifda ham analitik, ham ijodiy fikrlash nazarda tutilgan: tizimli razvedka to'plash, ehtimol, mantiqiy usullarni talab qiladi, o'rta va uzoq muddatli ko'rishni yaratish esa tasavvur, ijodiy fikrlashni talab qiladi va bundan tashqari, fikrlashni osonlashtiradigan qo'shimcha vositalardan foydalanishni talab qilishi mumkin.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Oddiy qilib aytganda, bashorat - bu bugungi qarorlarni boshqarish uchun kelajak haqida o'ylash harakati. Har birimiz har kuni bashorat bilan shug'ullanamiz. Bugun menga soyabon kerakmi? Yo'l sharoitlari qatnovimni sekinlashtiradimi? Ob-havo prognozlari va yo‘l harakati haqidagi ma’lumotlarga har doimgidek oson kirish hamda mumkin bo‘lgan variantlar va natijalarni tezda ko‘rib chiqishni hisobga olgan holda, bu qarorlar nisbatan sodda. Ammo biz uzoqroq vaqt va kattaroq odamlar guruhlarini o'z ichiga olgan savollarga duch kelganimizda, murakkabliklar va noaniqliklar tezda juda katta va oqibatlarga olib keladi. Bu kabi masalalar o‘z mohiyatiga ko‘ra ijtimoiy, fazoviy va vaqtinchalik o‘lchovlarga ko‘ra ko‘p miqyosli bo‘lib, shuning uchun nafaqat qanday savollar ko‘tarilayotgani va ular qanday hal etilishi nuqtai nazaridan, balki jarayonda kim ishtirok etayotgani nuqtai nazaridan ham ehtiyotkorlik bilan ko‘rib chiqishni talab qiladi. Bu erda stsenariyni ishlab chiqish va tahlil qilishni o'z ichiga olgan rasmiy va tizimli prognoz mashqlari tobora muhim rol o'ynashi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Akhmadjonovich, M.K. (2024). Theory and Practice of Didactic Approaches in Teaching with Foresight Technologies. Miasto Przyszłości, 47, 959–964. https://miastoprzyszlosci.com.pl/index.php/mp/article/view/3278
2. Axmedova, M. (2024). Modul-kredit tizimida talabalarning filologik mustaqil ta’lim olish metodikasi. Modern Science and Research, 3(1), 1–https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/28084
3. Muminova, N.S. (2024) Towards a linguistic study of the concept of "truth" in proverbs and sayings. International Journal of Advance Scientific Research. VOLUME 04 ISSUE 06 Pages: 132-138
4. Saidov A. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent, 2021.
5. OECD. Trends Shaping Education 2025. — Paris: OECD Publishing, 2025. — Ta’limning kelajagi, global tendensiyalar va strategik forsayt masalalari.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.